

Vragen aan de wetenschapper: prof.dr. J.A.M. Bransen

- Waar zou volgens jou onderwijs over moeten gaan?

Onderwijs is vanuit mijn wijsgerig-antropologische perspectief een intergenerationeel experiment waarin oudere en jongere mensen samen verkennen wat een goed leven zou kunnen of moeten zijn. Dat klinkt heel algemeen en abstract, maar zo'n breed perspectief is nodig om het stilzwijgend vanzelfsprekende te bevragen. Want waarom hebben we basisonderwijs en voortgezet onderwijs? Waarom selecteren we zo vroeg en wakkeren we competitie aan door onze kinderen na hun elfde jaar te scheiden in kansrijke en kansarme ontwikkeltrajecten? Waarom vinden we het leerstofjaarklassensysteem normaal, waarin de vooronderstelling is dat alle kinderen van dezelfde leeftijd in hetzelfde tempo dezelfde leerstof tot zich zouden moeten nemen? Dat zijn allemaal historisch gegroeide toevalligheden die niet goed uit te leggen zijn en niet goed te onderbouwen zijn, waardoor ons huidige onderwijsstelsel onze kinderen, onszelf en onze omgang met onze kinderen vervormt in plaats van vormt.

Een opvallend kenmerk van het menselijk bestaan is dat de jongere en de oudere generatie zo ongelooflijk lang samen optrekken. Dat heeft als geweldige meerwaarde dat we ontzettend veel van elkaar kunnen leren. Op dit moment van grote mondiale en nationale crises moet het onderwijs vooral gaan over hoe we kunnen voorkomen dat de volgende generatie hetzelfde blijft doen als de huidige generatie. Want laten we eerlijk zijn: wij zijn een heel slecht voorbeeld voor onze kinderen. Wij hebben onszelf wijsgemaakt dat de aarde een bodemloze hulpbron is en een oneindige afvalbak. Dat moeten onze kinderen zien af te leren. Hopelijk kunnen we daarin dan een goed voorbeeld zijn, door dit dwaze idee zelf af te wijzen en open te staan voor wat wij van onze kinderen kunnen leren.

- Wat is, naar uw inzicht/idee, nodig om de transitie naar ontwikkelingsgericht inclusief onderwijs te bewerkstelligen?

Er is moed van onderwijsbestuurders voor nodig. Er is saamhorigheid in de onderwijssector voor nodig. Er is krachtige aandacht nodig voor de geweldige voorbeelden die er al zijn: Agora-scholen, democratisch onderwijs, vernieuwende scholen, 0-18 scholen. Ik denk ook dat er ruimte, tijd en geld vrijgemaakt zou moeten worden voor het projectplan dat de TaskForce Ontwikkelingsgericht Onderwijs heeft ontwikkeld, zodat meer voorbeeldscholen de kans krijgen om te experimenteren met

daadwerkelijk ontwikkelingsgericht inclusief onderwijs. Want we zullen het moeten hebben van goede voorbeelden. De politiek loopt nooit voorop. Laat de onderwijssector daarom zelf vooroplopen. Maar geef die nieuwe voorbeeldscholen ook de tijd, omdat we met zijn allen moeten wennen aan het idee dat het niet alleen heel anders moet maar ook echt heel anders kan. We zullen het conservatisme uit de samenleving moeten zien te krijgen. Want dat is wat er op dit moment natuurlijk echt aan de hand is. We zien dat onze manier van leven totaal uit de klauwen loopt, dat die manier volstrekt onhoudbaar is, maar juist dat zorgt ervoor dat zoveel mensen in een angstige behoudzucht schieten.

- Hoe ziet voor u de ideale ‘school’ eruit?

Het woord ‘school’ komt uit het oud-Grieks en betekende zoiets als ‘vrije tijd’. Ik spreek het liefst over educatieve ruimte. Het idee is dat als je in de school bent, dat je dan de tijd en de ruimte krijgt om te oefenen wat je nog niet kunt. Daarom moet je er ook niet op afgerekend worden. Je bent vrijgesteld van het oordeel over je prestaties. Het gaat immers ook niet om de prestaties, niet om het eindproduct, maar om het oefenen zelf. Ons huidige neoliberale klimaat heeft wat dat betreft het idee ‘school’ totaal vervormd, zoals het feitelijk het hele menselijke bestaan vervormt. De ideale school is voor mij gewoon een voortzetting van het alledaagse leven. Kijk hoe een kind leert lopen, leert eten, leert praten. Let dan vooral op de daverend enthousiaste toejuichingen van de volwassenen om het kind heen. Het allereerste, kleinste stapje, dat op iedere beoordelingsschaal voor lopen een hele dikke onvoldoende zou krijgen, wordt door vaders en moeders, opa’s en oma’s, tantes en ooms toegejuicht alsof het een fantastische prestatie is. Een wereldrecord! Als we nu dat enthousiasme weten vol te houden als het kind naar school gaat en het een rijke leeromgeving aanbieden waarin het samen met anderen kan experimenteren en kan oefenen in wat het nog niet kan, dan kom je in de buurt van mijn ideale school. De oudere generatie staat daarin dus vooral de jongere generatie toe te juichen om te proberen wat het nog niet kan. En dat steeds opnieuw. Dat betekent dus ook dat je een kind van zes niet meer toejuicht als het een allereerste stapje zet. Een kind van zes kan veel meer, tenzij het natuurlijk een meervoudig gehandicapt kind is dat pas op zijn zesde voor het eerst een klein ministapje leert zetten. Daarom ook: ga goed om met al die verschillen. Moedig kinderen en jongeren voortdurend ook aan om te oefenen in wat ze nog niet kunnen. Maar maak er geen topsport van. Heb geduld. En besef dat het nooit om de resultaten gaat.

- Waarom ben je toch zo tegen de rol die toetsen in het onderwijs speelt?

Er is niets mis met een toets die gewoon onderdeel is van het alledaagse functioneren. Ik maak soep en ik proef of het de goede kant op gaat. Dat is een toets. Ik reken een som uit en dan doe ik het nog een keer om te controleren of ik het goed gedaan heb. Gewoon een toets die ik als het ware bij mezelf afneem. Maar zodra een toets gecombineerd gaat worden met een hiërarchische relatie – de leraar die de leerling toetst – dan gaat er ineens van alles mis. Zo’n toets – zeker als die een onderdeel is van een hele reeks, van een toetsbeleid – bevestigt bij de leerling het besef dat zijn of haar eigen oordeel nooit volstaat. Er is altijd iemand anders, iemand die het per definitie beter weet, wiens oordeel beslissend is. Iedere toets maakt de leerling daarom steeds weer en steeds meer afhankelijk van het oordeel van een ander. Daarmee ondermijnt het toetsen het vertrouwen van de leerling

in zijn of haar eigen oordeelsvermogen. Dat is precies niet wat we met onderwijs beogen, namelijk dat de leerling in welk domein dan ook zijn of haar eigen handelings- en oordeelsvermogen ziet groeien, dat hij of zij zich ontwikkelt tot iemand die tot 'zelfverantwoordelijke zelfbepaling' kan komen, zoals Martinus Langerveld dat noemde.